

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics., 2014; 10(162): 76-81
УДК 339.13.01:330.12
JEL F 13, F 42

І. Проценко, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАГАТОСТОРОННЬОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПОСЛУГ

У статті визначено передумови становлення та чинники розвитку міжнародно-правового регулювання міжнародного ринку послуг. Виявлено основні елементи системи міжнародно-правового регулювання сфери послуг. Досліджено особливості багатостороннього регулювання міжнародного ринку послуг в рамках ГАТС (СОТ). Визначені причини інтенсифікації регіонального співробітництва з питань регулювання міжнародного ринку послуг.

Ключові слова: послуги, міжнародний ринок, регулювання, регіоналізація, лібералізація.

Постановка проблеми. Однією з ключових тенденцій розвитку світового господарства в умовах "сервісної економіки", яка виникає в умовах постіндустріальної трансформації суспільства є випереджаючий розвиток сфери послуг, що відіграє все більш вагомий роль у виробництві валового продукту і структурі зайнятості. Особливим фактором розвитку міжнародного ринку послуг стали невідпинні процеси глобалізації, що різко посилюють процес потоків послуг, що зазвичай не підпадають під сферу регулювання національних урядів. Однак, на сьогодні, система міжнародно-правового регулювання міжнародної торгівлі послугами не повною мірою відповідає потребам її учасників, а тому, на сьогодні особливої актуальності набувають питання розвитку міжнародно-правового регулювання міжнародного ринку послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти функціонування сфери послуг, як специфічного сектору суспільного виробництва були розглянуті ще в працях відомих класиків-економістів, зокрема таких як А.Сміт, Ж.-Б. Сей, Ф. Бастіа, А. Маршал та інші. З розвитком економічної думки питання розвитку ринку послуг зайняли чільне місце серед досліджень зарубіжних науковців, зокрема, І.І. Дюмулена, Дж. Белла, Дж. Гелбрейта, Д.Джоббера, П. Друккера, М. Кастельса, Ф. Котлера, Дж. Шумпетера та ін. Теоретико-методологічні аспекти формування, функціонування та розвитку ринку послуг у світовій економіці стали особливою сферою наукових інтересів вітчизняних дослідників, таких як Т.М. Циганкової, Д.Г. Лук'яненка, І.В. Бураковського, А.С. Гальчинського, А.А. Мазаракі, В.Є. Новицького, А.М. Поручника, О. І. Рогача, А.П. Румянцова, В.Р. Сіденка, А. С. Філіпенка та ін. Крім того, варто відмітити численну кількість публікацій фахівців міжнародних організацій, таких як Світова організація торгівлі (СОТ), Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Світовий банк, та ін., що представлені у формі звітів, оглядів, наукових публікацій та дають можливість визначати та підтверджувати фактично ключові тенденції розвитку міжнародного ринку послуг. В той же час, відзначимо, що у більшості праць вітчизняних науковців досліджуються окремі аспекти міжнародної торгівлі послугами, що дозволяють певним чином узагальнити закономірності, сформулювати особливості та визначити тенденції розвитку світового ринку послуг в умовах глобалізації економіки. В той же час, особливої уваги заслуговують питання регулювання міжнародної торгівлі послугами, особливо в контексті динамічного її зростання, як у вартісному, так і у відносному вимірах, протягом останніх років. Дані питання не є широко висвітленими в науковій літературі, оскільки в більшості наукових публікацій розглядаються в контексті формування торговельно-політики загалом, або ж присвячені механізмам глобальної торговельної системи (найчастіше в контексті інститутів СОТ). Так, окремі аспекти становлення та роз-

витку системи регулювання міжнародного ринку послуг склали сферу наукових інтересів таких науковців, як П. Демарет, Р. Заблоцька, Ю., Коваленко, А. Олефір, І. Пузанов, О. Тіпанов, О. Усенко, Г. Хотте та інші.

Невирішені частини проблеми. Аналіз наукового доробку у сфері міжнародно-правового регулювання сфери послуг як на міжнаціональному, так і глобальному рівнях показав, що дані питання потребують постійного вдосконалення, зокрема проблеми систематизації форм та інструментів міжнародно-правового регулювання торгівлі послугами, як на глобальному (універсальному) рівні, так і в межах інтеграційних об'єднань.

Метою дослідження є визначення сучасних тенденцій розвитку багатостороннього регулювання міжнародного ринку послуг, переважно за рахунок дослідження особливостей сучасного механізму регулювання сфери послуг на багатосторонній основі.

Основні результати дослідження. В умовах глобалізації світової економіки на міжнародного ринку послуг діють нові чинники, що змінює уявлення про механізм його функціонування, а тому подальший розвиток міжнародного ринку послуг неможливий без удосконалення механізму його регулювання. Світова торгівля послугами протягом багатьох років регулювалася на двосторонній основі, основними учасниками яких були незалежні держави та іноземні фірми. Однак, після появи міжнародної мережі послуг, які засновані на використанні сучасних засобів зв'язку та комп'ютерів, значно знизилася ефективність традиційних методів регулювання, що, у свою чергу, почало заважати прогресу у сфері послуг. Дана тема стала актуальним предметом для досліджень сучасних вітчизняних науковців. Так, у власних дослідженнях Коваленко Ю. наголошує, що у сучасній економіці виникла необхідність створення універсального ефективного міжнародного механізму, за допомогою якого можна було б координувати зовнішню торговельну діяльність у цій сфері [1].

Особливу увагу функціонуванню міжнародного ринку послуг приділено у працях Р. Заблоцької. Так, автором відзначається, що стрімкий розвиток інструментів та засобів міжнародно-правового регулювання у галузі торгівлі послугами, як відображення сучасних реалій процесу міждержавного регулювання, розкриваючи справжні причини підвищеного інтересу до сфери послуг, сприяють зростанню інтенсивності світової економіки та глобальному розвитку, загалом, а також підвищенню ефективності від торгівлі та інвестицій у сфері послуг [2, с. 163]. Дані питання знаходять власне продовження і у результатах наукових досліджень І. Пузанова, який у власних дослідженнях наголошує на тому, що формування ефективного механізму такого регулювання забезпечує основу для переговорного процесу, що дозволить країнам, що розвиваються, отримувати на взаємній основі поступки в секторах, що їх цікавлять, включаючи доступ до технологій в обмін на від-

криття своїх ринків для торгівлі послугами й інвестицій у сектори послуг, що становлять інтерес для розвинених країн [3, с. 609].

В той же час, з реформуванням економічних систем та структурною перебудовою національних економік сфера послуг у країнах з перехідною економікою та країнах, що розвиваються, також набуває все більшого значення, а тому стає важливою частиною торговельних політик національних урядів. На даному аспект регульовального механізму міжнародного ринку послуг наголошують вітчизняні науковці А. Олефір та О. Тіпанов [4, с. 21]. Цілком закономірно, що поряд із суттєвою тарифною лібералізацією міжнародних виробничих мереж зростає важливість ефективної інфраструктурної компоненти – комунікацій, фінансів, логістики чи юридичних послуг. Своєрідним підсумком можна вважати твердження О. Усенко, що у власних дослідженнях наголошує на регуляторних аспектах функціонування міжнародного ринку послуг, а саме твердження стосовно того, що лібералізація торгівлі товарами сприяє лібералізації у секторі послуг та веде до утворення мультинаціональних мереж обслуговування [5, с. 86].

Таким чином, інтенсивний розвиток міжнародної торгівлі у другій половині ХХ ст., обумовлений процесами інтернаціоналізації, призвело до появи нових форм і методів її правового регулювання. Багатостороннє міжнародно-правове регулювання торгівлі на регіональному рівні стало доповнюватися універсальним регулюванням міжнародних торговельних відносин, що ознаменувало початок універсального регулювання міжнародних торговельних відносин та процесу формування загальносвітового правового простору у досліджуваній сфері. З огляду на вищезазначене, виникає необхідність визначення основних елементів системи міжнародно-правового регулювання міжнародної торгівлі послугами в контексті формування відповідного інституційного середовища (рис. 1).

Зауважимо, що, до середини 90-х років минулого століття міжнародна торгівля окремими видами послуг регулювалась, в основному, двосторонніми угодами, а на багатосторонньому рівні таке регулювання здійснювалось галузевими міждержавними угодами і домовленнями, що діяли в межах інтеграційних угруповань. В даному контексті англійський дослідник Г. Хотте, який займався питаннями регулювання міжнародної торгівлі, у власних дослідженнях зазначав, що "...відсутність міжнародних норм, що регулюють торгівлю послугами, серйозно ускладнило досягність багатосторонньої торговельної лібералізації" [6, с. 128].

Очевидним є той факт, що говорити про багатостороннє регулювання практично всієї сфери торгівлі послугами на універсальному (глобальному рівні) можна з моменту набуття чинності Генеральної угоди з торгівлі послугами (General Agreement on Trade in Services – GATS), а саме з 1 січня 1995 року. ГАТС, нарівні з іншими багатосторонніми угодами, що були заключні в рамках ГАТТ та в ході "Уругвайського раунду" стало невід'ємною частиною пакету документів щодо створення Світової організації торгівлі (СОТ).

Разом з тим, слід відзначити, що ряд домовленостей щодо створення цієї організації стало основою для створення нової договірно-правової системи регулювання торгівлі. Так, якщо ГАТТ-47 вимагало від держав-членів, щоб закріплені норми були максимально сумісні з внутрішнім законодавством, тобто діяв принцип пріоритету норм внутрішнього права, то в системі СОТ діє принцип пріоритету міжнародно-правових норм, а тому держави-учасники повинні привести своє внутрішнє

право у відповідність до міжнародно-правового режиму, що діє в системі цієї організації.

Між тим, інтенсивне зростання обсягів міжнародної торгівлі послугами та перетворення їх у важливу складову внутрішньовиробничої діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК), їх тісний взаємозв'язок з товарами, торгівля якими вже регулювалась в рамках ГАТТ, протекціоністська політика у сфері послуг з боку національних урядів, поставили питання щодо необхідності регулювання ринку послуг на універсальному рівні, за визначальної участі наднаціональних інститутів.

Цікавим з даної точки зору є твердження Р. Демарета про те, що "... комерція, маючи міжнародний характер, отримує більше вигід у випадку наявності багатосторонньої системи, що заснована на юридичних правилах, і яка гарантує, без всілякого сумніву, визначену передбачуваність та надійність в порівнянні з системою, що заснована на двосторонніх відносинах як між країнами, так і між великими економічними блоками..." [7, с. 133].

А тому, погоджуючись з багатьма вітчизняними дослідниками, відзначимо, що в найбільшій мірі лібералізації послуг вдалося досягти в рамках таких інтеграційних об'єднань як ЄС, НАФТА, ОЕСР. Крім того, значну роль у розвитку торгівлі послугами відіграла Конференція ООН з торгівлі та розвитку, ЮНКТАД (United Nations Conference on Trade and Development), в межах якої міжнародні операції з надання послуг вперше стали розглядатися з точки зору їх впливу на міжнародну торгівлю в цілому. Таким чином, лібералізація міжнародної торгівлі послугами на преференційних засадах, тобто на основі торговельних угод та регіональної інтеграції, стає провідною тенденцією сучасної торгівлі.

В той же час, у власних дослідженнях щодо особливостей регулювання торгівлі послугами на багатосторонньому та регіональному рівнях Зблонецька Р.О. звертає увагу на те, що наразі можна провести паралель між регіональними торговельними угодами та зусиллями СОТ у створенні цілісної системи регулювання послуг у рамках інтеграційних об'єднань та ГАТС. Йдеться, насамперед, про координованість спільних організаційних питань, а також про регіональні та багатосторонні спроби законодавчого врегулювання процесів у сфері послуг, що тісно пов'язані [2, с. 162]. Автор відзначає, що швидке зростання кількості регіональних ініціатив змушує уряди країн-членів шукати різноманітні підходи до торговельного режиму в сфері послуг. Регіональна інтеграція дає можливість урядам вдаватися до заходів, які не цілком підпадають під регуляторний режим ГАТС. Погоджуючись з даними поглядами відзначимо, що з огляду на те, що ГАТС перебуває у стадії доопрацювання з деяких питань (страхування, субсидії, державні закупівлі, місцеве регулювання тощо), такі регіональні угруповання чинять помітний політичний вплив під час ведення переговорів на багатосторонньому рівні. В той же час, зауважимо, що саме СОТ, наряду з іншими наднаціональними інститутами, формує сучасну інституціональну структуру міжнародного економічного співробітництва, а вся діяльність цієї організації в кінцевому рахунку переслідує головну мету її створення – лібералізацію торгівлі (послугами, зокрема). Саме СОТ визнається єдиною юридичною та інституціональною основою системи багатосторонньої торгівлі, а правила і угоди, прийняті в межах організації регулюють біля 96 % світової торгівлі, при цьому предмет регулювання постійно зростає.

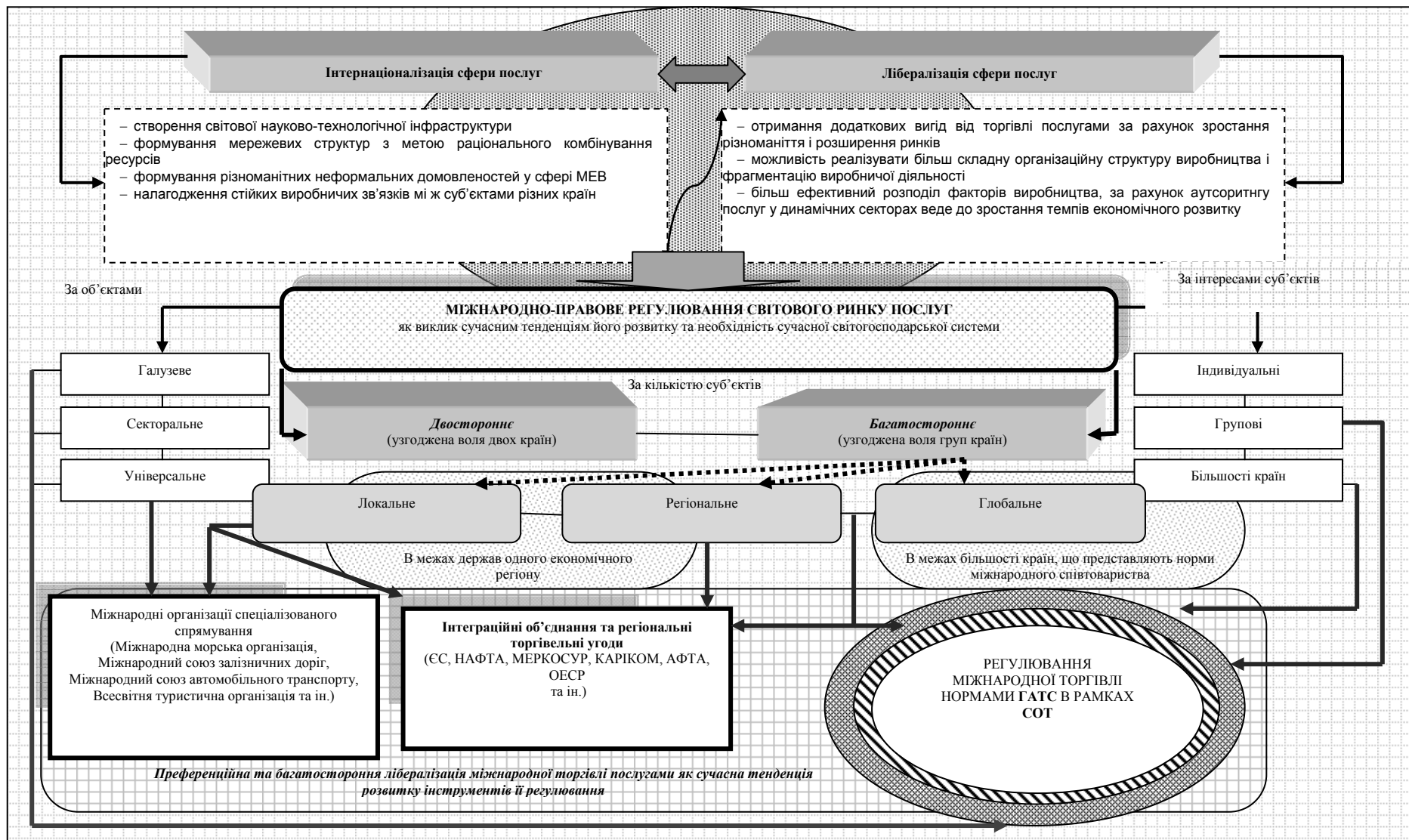

Рис. 1. Основні елементи системи міжнародно-правового регулювання сфери послуг у світовому господарстві

Джерело: розроблено автором

В правилах СОТ передбачені визначені можливості для захисту національної економіки її учасників, при цьому, що особливо актуально в контексті даної тематики дослідження, "пріоритет у способах та методах захисту національних інтересів надається виключно багатостороннім правилам, а не одностороннім чи вузькогрупових діях держав" [8].

Положення ГАТТ та ГАТС дозволяють членам СОТ застосовувати доволі широке коло заходів, що можуть бути направлені на захист певних національних інтересів країн-членів за умови, якщо ці міри не є довільними, або не виправдано дискримінаційними, чи прихованим обмеженням міжнародної торгівлі.

Значення регулювальної ролі ГАТС (в межах діяльності СОТ) на сьогодні важко переоцінити, адже Угода визначає правові рамки торгівлі послугами, в тому числі, в таких сферах, як транспорт, інвестиції, освіта, зв'язок, фінансові послуги, енергетика, послуги водопостачання та переміщення фізичних осіб. Крім того, закріплені в документі норми закликають до проведення подальших переговорів з метою поступової лібералізації правил, що перешкоджають торгівлі та інвестиціям у сфері послуг. Важливо, що саме дані переговори можуть здійснити вагомий вплив на людський розвиток.

В той же час, слід визнати, що наявна структура ГАТС зробила Угоду прийнятним для держав, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку, та для країн, що прагнуть різні шляхи лібералізації торгівлі послугами. В будь-якому випадку, очевидно, що дана Угода відіграла значну роль у сфері лібералізації міжнародного ринку послуг, до того ж не лише в межах СОТ, але і в межах інших інтеграційних угруповань, що прагнуть будувати власні відносини з врахуванням норм ГАТС.

Зокрема, мова йде про зростання частки регіональних торговельних угод, поряд зі зростанням ролі преференційної торгівлі, у загальному обсязі міжнародного торговельного співробітництва. Це пов'язано, в більшості, з тим, що члени СОТ не можуть досягти домовленостей на багатосторонніх торговельних переговорах раунду Доха та тому прагнуть врегулювати важливі для себе питання в межах інтеграційних об'єднань в процесі формування нових регіональних торговельних угод, націлених, зокрема, на лібералізацію торгівлі для прискорення економічного розвитку.

Домовленості на рівні регіональних утворень та об'єднань у сфері торгівлі та інвестицій передбачають доступ на національні ринки сторін укладених угод, надання національного режиму на національні ринки, надання національного режиму, а в певних випадках і режиму найбільшого сприяння. При цьому, важливо відзначити, що, зазвичай, такі домовленості не визначають умови доступу на ринок, а лише гарантує, що вони будуть рівні для всіх учасників багатосторонньої угоди.

Відзначимо, що положення стосовно режиму найбільшого сприяння, зазвичай, повторюють формулювання статті II ГАТС та передбачають, що кожна сторона певної торговельної угоди повинна надати постачальникам послуг іншої сторони режимне менш сприятливий, ніж той, що вона надає постачальника послуг будь-якої іншої країни [8]. Передбачається, що тим самим сторони домовленостей забезпечують справедливий та рівноправний режим, проте, на нашу думку, не завжди зобов'язання щодо надання режиму найбільшого сприяння у регіональних торговельних угодах може розглядатися в контексті принципу взаємної вигоди.

Як правильно відзначають в цьому аспекті окремі закордонні науковці, при підготовці таких домовленос-

тей та, зокрема, прийняття рішення щодо включення до них положення щодо режиму найбільшого сприяння, не достатньо проведення оцінки зовнішнього формального прояву "рівності вигід", а необхідна оцінка взаємної адекватності комплексу вигід, що набувають кожен із учасників [9]. Так, окрім оцінки передбачених у відповідних домовленостях преференцій, кожна зі сторін повинна оцінити переваги, які вона надає третім країнам згідно раніше укладених договорів, оскільки на основі регіональних торговельних угод такі вигоди, тобто найкращий режим, отримає друга сторона преференційної угоди. В результаті такого аналізу може з'ясуватися, наприклад, що переваги, які надаються іншій стороні угоди, не адекватні взаємним поступкам. Це, на нашу думку, стосується випадків укладення договорів щодо лібералізації торгівлі послугами між країнами, що знаходяться на різних стадіях економічного розвитку, коли менш розвинуті країни можуть використовувати положення регіональних торговельних угод виключно для своєї вигоди, при наявності формальної залежності.

В даному контексті слід звернути увагу на ту обставину, що застосування положень щодо режиму найбільшого сприяння у сфері послуг на практиці ускладнюється тим, що лише частина послуг надається шляхом перетину кордону. Значна частина іноземних послуг опиняється безпосередньо на національній території країни, що їх експортує. Так, за оцінками фахівців, наведених на симпозіумі СОТ, присвяченому ГАТС, сукупний обсяг послуг, що надається філіалами у приймаючих країнах, на третину перевищує загальний обсяг світової торгівлі послугами. В зв'язку з цим, у процесі реалізації принципу режиму найбільшого сприяння можуть виникнути проблеми, що уособлюють в собі конфлікт теоретичних та практичних питань.

Також, слід звернути увагу на те, що включення положень даного режиму у регіональні торговельні угоди може привести не до очікуваного ефекту лібералізації торгівлі, а до "виникнення незрозумілих, дублюючих та інколи таких, що протирічать один одному зобов'язань між країнами, що часто є учасниками значної кількості домовленостей з дублюючим членством" [10]. Відзначимо, що з цієї точки зору національний режим виступає у торгівлі послугами як принцип першочергової важливості, що багато в чому визначає механізм та інструменти регулювання взаємної торгівлі послугами.

Для міжнародної торговельної системи регіональні торговельні угоди є додатковим інструментом лібералізації, що являє собою основу ідеології системи СОТ. Відзначимо, що процеси регіоналізації суттєво інтенсифікувалися в масштабах всього світу, перш за все у Західній півкулі та в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Причинами даних процесів стали як протистояння конкуренції світовим лідерам, прагнення укріпити власні ринки та зробити їх більш привабливими для іноземного капіталу, так і полегшити негативи ринкової трансформації, використовуючи міждержавні зв'язки. В результаті, склалась якісно нова розстановка сил, що значно впливає на прийняття рішень у сфері міжнародних економічних відносин, особливо у сфері міжнародної торгівлі послугами (таблиця 1).

В той же час, важливо зауважити, що у зв'язку з розвитком науки та техніки з'являються нові явища, що потребують правового урегулювання як на національному, так і на міжнародному рівнях. Зокрема, це стосується електронної торгівлі послугами, що в даний час вільно здійснюється консалтинговими, дизайнерськими, дистриб'юторськими, посередницькими та іншими по-

слугами; значного розвитку отримала електронна торгівля фінансовими та телекомунікаційними послугами. На нашу думку, саме в цій сфері можуть виникнути визначені проблеми як публічно-правового характеру (наприклад, порушення законодавства), так і приватно-правового характеру (зокрема, складності з доказом факту отримання послуги). А тому значної актуальності набувають питання регулювання надання таких послуг, особливо у міжнародному середовищі.

Досліджені питання набувають особливої актуальності в умовах приєднання України до СОТ, повноправним членом якої наша країна стала з 16 травня 2008 року. В процесі входження до СОТ, Україна взяла широкі зобов'язання практично у всіх областях, які зачіпають торгівлю товарами, послугами та інтелектуальною власністю. Однак беручи до уваги, що в останні роки торгівля послугами набуває все велике значення, і враховуючи позицію України щодо транзиту енергоресурсів через її територію, особливої уваги заслуговують пи-

тання щодо зобов'язань України в галузі торгівлі послугами. Відзначимо, що національний уряд прийняв одні з найбільш ліберальних зобов'язань з доступу іноземних постачальників послуг на свій ринок серед членів СОТ, нормами якої передбачено відповідний превентивний механізм – українське національне законодавство має відповідати прийнятим нею зобов'язанням в рамках СОТ. Такий підхід позбавляє члена СОТ можливості вводити обмеження доступу іноземних послуг і постачальників послуг на свій ринок більш жорсткі, ніж це передбачено в її Переліку, і дозволяє усунути проблеми, що виникають у суддів з інтерпретацією міжнародних договорів, зокрема при ухваленні рішення про те, чи є договір прямої дії або він потребує внесення змін та доповнень до національного законодавства. Саме тому висвітлені у статті питання є особливо актуальними для розвитку економіки України, та стануть основою для подальших досліджень у даному напрямі.

Таблиця 1. Регуляторні аспекти міжнародної торгівлі послугами на прикладі регіональних торговельних угод в межах СОТ

Багатосторонні регіональні торговельні угоди	Країни-члени	Базові положення регуляторної політики у сфері міжнародної торгівлі послугами
Європейська економічна зона (European Economic Area (EEA)),	Країни-члени Європейського союзу (за виключенням Хорватії), Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія	Основні положення торговельних домовленостей стосуються забезпечення вільного руху послуг та капіталів між країнами-членами. Визначені норми сприяння факторів виробництва (послуги, робоча сила, капітал) і нових сфер регулювання (конкуренція, державні закупки, взаємне визнання стандартів, питання демпінгу, субсидій, інтелектуальної власності).
Європейська асоціація вільної торгівлі (European Free Trade Association, EFTA))	Великобританія, Данія, Норвегія, Швеція, Австрія, Швейцарія, Португалія	В рамках положень Конвенції, щодо розширення інституційного співробітництва з метою досягнення прогресу у сфері лібералізації торгівлі послугами та інвестування не повинні створюватися перешкоди для реалізації права на надання послуг на території держав-членів по відношенню до фізичних осіб, організацій чи фірм країн-членів, що засновані у іншій країні, аніж фізична особа, організація чи фірма надають послуги.
Північно-Американська зона вільної торгівлі (North American Free Trade Agreement, NAFTA))	Сполучені Штати Америки, Канада, Мексика	Угода передбачає у сфері торгівлі послугами національний режим та режим найбільшого сприяння, режим вільного переказу платежів всіх видів, регламентує "мобільність споживачів" та "мобільність постачальників" послуг, допускає застосування сторонами розумних мір з метою захисту інвесторів та інших учасників ринку, містить критерії взаємного визнання державами-учасниками професійних дипломів, ліцензій і сертифікатів спеціалістів.
Асоціація держав Південно-Східної Азії (Asean Free Trade Area (AFTA))	Бруней, Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, В'єтнам, Лаос, М'янма, Камбоджі	Рамкові домовленості в межах Угоди передбачають внутрішню зону лібералізації семи секторів: телекомунікації, туризм, фінансові послуги, морський транспорт, бізнес-послуги, будівництво, повітряний транспорт. Проголошено переговори для взаємного визнання професійних послуг в регіоні.
Спільний ринок країн Південної Америки (Southern Common Market, MERCOSUR)	Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай, Венесуела, Болівія	Подальші переговори та прийняті положення стосуються подолання все ще діючих обмежень у торгівлі послугами, прийняття значного числа вторинних правил для конкретних секторів блоку, а також подолання перешкод для вільного переміщення виробників та споживачів послуг через національні кордони

Джерело: розроблено автором

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, процес регулювання міжнародного ринку послуг є доволі складним та неоднозначним явищем. Першим зведенням багатосторонніх юридично-обов'язкових правил та норм, що регулюють міжнародну торгівлю послугами стало ГАТС, що є складовою права СОТ. Водночас, відзначимо, що оскільки по суті ГАТС є рамковою угодою, міжнародно-правове регулювання торгівлі послугами на універсальному рівні знаходиться у стадії становлення. В цілому ж, торгівлі послугами довгий час не приділялось пріоритетного значення, хоча дане питання залишалось неврегульованим з часів Уругвайського раунду і прогрес у даному напрямку, багато в чому, залежав від розвитку переговорного процесу на переговорах по іншим (виробни-

чим) сферам міжнародної торгівлі. Зауважимо, що дана ситуація зберігається до сих пір, не дивлячись на підсумки дев'ятої Конференції на рівні міністрів СОТ, що відбулася у грудні 2013 року. Зокрема, йшлося про питання спрощення торговельних процедур та рішення щодо введення в дію положень, що стосуються преференціального режиму для послуг та постачальників послуг з найменш розвинутих країн. На даному фоні зростає кількість ініціатив, що висуваються як на багатосторонньому, так і регіональному рівнях. Так, 23 країни-члени СОТ на які припадає 70 % глобальної торгівлі послугами, приступили до переговорів з метою укладення багатосторонньої угоди (з обмеженою кількістю учасників) по торгівлі послугами – "The Trade in Services Agreement" (TISA). Передбачається, що дана

угода буде глобальною по власному обхвату та буде будуватися на принципах, що покладені в основу ГАТС, тобто буде передбачати поступове розширення кола учасників та охват ініціатив в області автономної та преференційної лібералізації. Існує ймовірність того, що національний режим буде розповсюджуватися на всі сектори та способи поставок. Дані обставини можуть стати підґрунтям того, TISA може перетворитися на одну з преференційних угод, що передбачені статтею V ГАТС. Іншим варіантом, згідно останніх переговорів може стати укладення відповідних домовленостей з обмеженим колом учасників межах СОР. Окрему роль в даному процесі відіграють регіональні торгові угоди, які більшість членів СОР використовують в якості одного з інструментів регулювання торгівлі, та в окремих випадках – в якості доповнення до режиму найбільшого сприяння. Для міжнародної торговельної системи такі угоди є додатковим інструментом лібералізації, що надають собою основу ідеології системи СОР, а для лідерів світової торгівлі це беззаперечно означає диверсифікацію світових ринків товарів, послуг та інвестицій. Перспективи подальших досліджень стосуватимуться виявлення основних важелів міжнародно-правового регулювання сфери послуг на рівні інтеграційних регіональних об'єднань з метою визначення особливостей, узагальнення практики та досвіду таких організацій у сфері багатостороннього регулювання сфери послуг. Зокрема, особливої уваги заслуговують дві великі регіональні торговельні угоди, що формуються серед групи розвинутих країн – транспортно-тихоокеанська угода про партнерство та угода між Європейським Союзом та США щодо трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства. Враховуючи охват та цілі цих угод, вони можуть значно вплинути на процеси економічної інтеграції у сфері послуг. З огляду на визначене, слід підсумувати, що розкриті у статті питання розвитку багатосто-

ронного регулювання міжнародного ринку послуг, є надзвичайно актуальними та містять важливі висновки та узагальнення. Авторські дослідження стосовно визначення функціональних зв'язків між елементами системи міжнародно-правового регулювання сфери послуг у світовому господарстві та дослідження регуляторних аспектів міжнародної торгівлі послугами на прикладі регіональних торговельних угод в межах СОР, містять наукову новизну та можуть використовуватися органами державної влади у сфері формування інструментів та важелів зовнішньоекономічної торговельної політики.

Список використаних джерел

1. Коваленко Ю. Теоретичні аспекти сутності послуги та її види / Ю. Коваленко // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 2. – с. 38-46
2. Заблоцька Р.О. Особливості регулювання торгівлі послугами на багатосторонньому та регіональному рівнях / Р.О. Заблоцька // Світ фінансів. – 2008. – №3 (16). – С. 162-169
3. Пузанов І.І. Фактори впливу на зовнішньоторговельну політику країн в умовах лібералізації і глобалізації світової економіки / І.І. Пузанов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2011_2/tom2/607.pdf
4. Олефір А., Тіпанов О. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах динамізації конкурентного середовища / А. Олефір, О. Тіпанов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/mep/2009_8_9/08-3612/8_Olefir_Tipanov.pdf
5. Усенко О. Лібералізація торгівлі послугами в рамках преференційних торговельних угод / О. Усенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/NM/2008_10/pdf/usenko.pdf
6. Hans van Houtte, 2002. The law of international trade. Sweet & Maxwell, 312 p.
7. Demaret P., 1995. The Metamorphoses of the GATT from the Havana Charter to the World Trade Organization. Columbia Journal of Transnational Law, 34, pp.132-138.
8. Bagwell, Kyle W., George A. Bermann, Petros C. Mavroidis, 2010. Law and economics of contingent protection in international trade, New York.
9. Wolfrum, Rüdiger, Peter-Tobias Stoll, Clemens Feinägge, eds., 2008. WTO – Trade in Services. Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
10. Mattoo, Aaditya, Pierre Sauve, eds. 2003. Domestic Regulation and Service Trade Liberalization. Oxford University Press.

Надійшла до редколегії 27.08.14

И. Проценко, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МНОГОСТОРОННЕГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО РЫНКА УСЛУГ

Определены предпосылки становления и факторы развития международно-правового регулирования международного рынка услуг. Выявлены основные элементы системы международно-правового регулирования сферы услуг. Исследованы особенности многостороннего регулирования международного рынка услуг в рамках ГАТС (ВТО). Определены причины интенсификации регионального сотрудничества по вопросам регулирования международного рынка услуг.

Ключевые слова: услуги, международный рынок, регулирование, регионализация, либерализация.

I. Protsenko, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

MODERN TRENDS IN MULTILATERAL REGULATION OF INTERNATIONAL MARKETS SERVICES

One of the main world economy's trends is the priority development of the service sector. Services, capital, information and technology flows typically fall outside the scope of regulation of national governments. The particular relevance to the issues of international legal regulation of international services market, therefore. Multilateral regulation of trade in services defined key provisions of the General Agreement on Trade in Services (GATS). The role of GATS (within the WTO) is very important nowadays, because the agreement defines the legal framework for trade in services, including in areas such as transport, investment, education, communications, financial services, energy, water and movement of natural persons. Intensive growth of international trade in services has caused the need for the creation of supranational institutions and a new level. The highest level of services liberalization achieved under such integration organizations as the EU, NAFTA, OECD and UNCTAD for assistance. One of the main trends in multilateral trade regulation is increase the share of regional trade agreements in the total volume of international trade cooperation.

Keywords: services, international market regulation, regionalization, liberalization.